

יב א מיי פ"ח מהלכת
שבת הלכה טו:
יג ב ג מיי פ"ח מהלכת
תפילין הלכה ח אמת
עשן כב טור ש"ע אוח
סומן לב סעף ז:
יד ד מיי שם הלכה ט סמג
עשין כח טו"ע ז"ד
סומן רע"א סעף ג:
כו ה מיי פ"ח מהלכת
תפילין הלכה א סמג
שם טו"ע ז"ד פ"ח כ"ג:
כו ו מיי פ"ח שם הלכה
שם סמג ש"ס כג טור
ש"ע ז"ד סומן רפ"א סעף
ז:
ו:

מוסף תוספות

א. שלא נחלק לשינוי.
ביט"ב. ולכלי הבשר לא
נתקן כ"ל. מו"י ביט"ב.
ב. וכתובין בו במקום
שער. מו"י ביט"ב. ג. דבר.
מו"י ביט"ב. ד. וכתובין בו
במקום בשר ששם הוא
מתוקן היטב יותר. מרדכי
סומן ש"ע. ה. וכתובין
עליו במקום שער. מו"י
ביט"ב. ו. אותו שלכלי
הבשר. מו"י ביט"ב. ז. ושם
הוא נאה וטוב יותר. מו"י
ביט"ב. ח. כי אין מסירין
הקליפה רק לתקנו והאי
חתך העילין קרוי קלף
דרינו לכתוב עליו במקום
(בשר מרדכי ש"ע ז"ב.
יש"ע שם סג"ל י"ט.)
ט. שהשיח שאנו נוהגין
לקליפם שלנו מהני
כעפ"ם. מו"י מגילה יט.
שלא אמרו חכמים עפ"י
דוקא אלא שי עבודין
אחרים שהן מכשירים
כעפ"ם העליון. רמב"ן.
י. כלומר דבאל המקום
הבא בתוך שלש לא
יתפור. מי ה"ר. יא. דאי
לא מאי לא יתפור. מי
ה"ר. יב. אמר. מו"י מגילה
יט. יג. על הלכות. מו"י
מגילה יט. יד. כיון
דקתיקא פרטיהן פריקין
דקתיקא שינה פסול ואוקי
אמונה השתא נמי
אמונה מוקמינן להו כי
היבא דאפשר. רמב"ם.
טו. מאי אידיא דנטק
דוכוסטוס הרי הוא
קלף. מו"י ביט"ב.
טז. דמכשיר. מו"י ביט"ב.
יז. ולא אמונה. מו"י
ביט"ב. יח. וע"ע ש"ע פ"ח
דל"כ רב דלמך נאמן דהא
מורה רב דלם שיהי ממונה
פסול. יט. והה"ד עושין
וכו וכי תימא ינה ותרבר
הא אמרי' הנה ב"ב
הקומץ רבה (מנחות לג.)
שאם כתבה בישרי דיין
פסולה וכתב הרמב"ם ד"ל
(פ"ח מהל' תפילין ה"א)
אע"פ שתתבר. י"ל. מי
ה"ר. יט. [ד]מוזה שכתב
פרשה ראשונה אחר שינה
כשרה. ספק מוספות א"ת
ע"י [ע"י דל"כ ופק עיטם,
וע"י ט"ו וקו"ח"כ יו"ד סי'
ר"ל, ומ"ס יו"ד סי' רפ"ב].
כ. כששמע בריאה זה.
מו"י ביט"ב. לא. שא"פ
דבר ר' אחאי יכילם
לפשי דאמונה קאי
הדשחא הויה מילתא
דרמי' סייעתא להויה.
מו"י ביט"ב.

רבינו הגאון

קלף כדי לכתוב עליו פרשה
קטנה שבתפילין שהיא
שמוע ישראל. ורבינו קלף
דוכוסטוס כדי לכתוב
עליו מוזה, דאלמא בנינו
זו בנינו שיעור ב פרשיות.
[ג"א: והא מוזה שתי
פרשיות היא] ופרקינן מאי
מוזה דקאמר [ג"א: דקתיקן
הבא מוזה שבתפילין,
דקאי לה לתפילין מוזה.

(א) עין ערך ערך דכוסטוס.

קלף דוכוסטוס בו. גויל הוא עור שלם אלא שהשירו השיעור
והיינו דלמך כז"כ כז"כ דק"ג. גויל חבני דלא משפיינן
אלמא אשאינו ממוקן קרי גויל וכשחולקין אותו לשנים אותו שלפי
שיער קרוי קלף וכלפי זכר הוא דוכוסטוס ואומר ר"ת דבלשון יוון

קורין לזכר סוסטוס וזוך פי' מקום
כמו דוך פלך לכן קרי ליה דוכוסטוס
כלומר מקום זכר וקליפם שלנו יש
להן דין קלף וכתובין עליהן ס"ת
תפילין ומזוהם ולד זכר ודלא כדלמך
שקליפם שלנו הם דוכוסטוס לפי
שמגרינן האומנין המתקנים אותן
קליפתן העליונה ושאר הדוכוסטוס
דל"כ היאך כותבין עליהם תפילין
דמסקינן הנה לתפילין דוקא על
הקלף וי"מ דקלף דוכוסטוס אינם
מנופלים וקשה דל"כ פסול לכתוב
עליו ס"ת וכן תפילין ומזוהם דבעינן
ספר ולהיך פסול דמסקת מגילה (דף
יט: ושם) לכתוב מגילה על הדפמרא
משום דנקראת ספר ולקמן משמע
דכשרין וא"ת קליפם שלנו דלא עפינן
היכי מיתשברי ואומר ר"ת דמיקון
שלנו חשיב כעפוף וכן משמע דקומין
רבה (מנחות לא): דקאמר קרע הבא
זכ"ל יתפור זכ"ל אל יתפור ומינא אדוך
זכ"ל דעפינן הא דלא עפינן אלמא ס"ת
כשר בלא עפינן והיינו דמיקון טוב
שלנו זכ"ל דגיטין (דף ק"ג.) זכ"ל
סמך והא עינין דכר שאינו יכול
להזיין ומשני דעפינן משמע דאי
לא עפינן יכול להזיין ופסול ואנן
כשרי שלנו אינו יכול להזיין אלמא
סהדי דעפינן: וכן מרבהני ס"ת
בו. הוה מלי למיפקר דרימתא גופא
רישא לסיפא ומשמע דלממני מהדר
לפרוכי ואומר ר"י דכן מנינו
דמפקדין (ז"מ דף ק"ג.) גבי ורמי גול
אגול כו' דכרי רבי טרפון ממני
דממני ר' טרפון היא מדקתיני עלה
ההיא כו' והוה מלי למיפקר הנהו
מתני אהדרי ופרקי' דממנינן
דמפקדין: תנן קלף כדי לכתוב
עליו בו. אין לפרש דהכי פריך
מדנקט קלף מכלל דוכוסטוס לא
דל"כ לעיל דמשני מאי מוזה מוזה
שבתפילין אכתי תקשה ליה מתנינן
דקתיני קלף ומשמע ולא דוכוסטוס
וכתיבתא ונתנת שמוך לדוכוסטוס
כקלף אלא הנה שמוך דכתיבתא
לעיל: אידי ואידי אמוזה הא
דכתבה בו. וא"ת אמאי לא קאמר
אידי ואידי תפילין קלף דמקום
שיער דוכוסטוס דמקום זכר
יש לומר ד' דניחא ליה לקיומי לשינוי

קמא דשני אמונה וה"ה דה"מ למימר אידי ואידי תפילין: ורבי אחאי מבשיר. וא"ת ואי סבר רב כזכי אחאי לומר נמי קלף הרי
הוא דוכוסטוס וי"ל רב מפרש רבי אחאי לומר לא מפרשה אלא תפילין: אלא אי תפילין. והא דקתיני כזכה לזון נקבה
שמונה מוזה שבתפילין: ורבי אחאי מייבא מוזה שבתפילין. ורבי אחאי מייבא מוזה שבתפילין. ורבי אחאי מייבא מוזה שבתפילין.
הגויל ואומר ר"י דלא קתיני לה משום דלא מיפסלי בגויל אחד טעמא אלא משום שזה דינו זקלף וזה דוכוסטוס אבל הא
דנכתבים אשורית הוה אחד טעמא כדדרשנין התם בגמרא והוה דהיינו יחזיק עמנו דלפ"י עמנו אינן שוין שזה על הקלף וזה על
דוכוסטוס ומיחו קשה דהוה מלי למימני סהפריס נכתבים על הייך שאינו ממוקן דדוקא על נייר ממוקן פסול ס"ת דמסקת
סאינו ממוקן נמי יפסיל כספר תורה דכפסלינן סהפריס דקוטה) משום דכתבי דקאמר ונראה דליי נמי דקתיני כזכילה (דקוטה) היינו
בממוקן וא"ע על גל דלא פריש כדלכתקן אלא גבי ספר תורה דקתיני נייך סתם ומייבא דלמרינן דמסקת סופרים: הא מורידין
עושין. וק"ג דפרשת חרוק מפרשת שמע"ל עושין דקאמר היינו שאם פרשת שמע דלמרינן דמסקת סופרים: הא מורידין
אם שמוע בגליון או אם היה פרשת והיה אם שמוע זכ"ל עמוד יכתוב למעלה בגליון פרשת שמע"ל: השהתא דאתית להבי בו. אומר
השהתא דלענין מוזה קאמר. והא דמניח לעיל שינה זכ"ל וזהו פסול אידי ואידי תפילין וסוגיא דקומין אולא כפי מסקנא דשמעתין:

דוכוסטוס. קלף שניטלה קליפתו העליונה: מוזה. שמע והיה
אם שמוע: שבתפילין. דהמס ד' אגרות ל' פרשיות ושיעור זכר
מייניחו דהיינו שמע קטנה שבה: מעמאות את הידים. לענין
תרומה כדלמך [ג"ח דכר זכ"ל] ואומר ר"ת דבלשון יוון

קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה: ורבינו
קלף דוכוסטוס כדי לכתוב עליו מוזה מאי
מוזה מוזה שבתפילין וקרי להו לתפילין
מוזה אין והתניא. רצועות תפילין עם התפילין
מממאות את הידים בפני עצמן אין מממאות
את הידים רבי שמעון בן יהודה אומר משום
ר"ש הנוגע ברצועה טהור עד שיוגע בקציצה
רבי זכאי משמו אומר טהור עד שיוגע
במוזה עצמה והא מדרקתיני ס"ת קלף כדי
לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין שהיא
שמוע ישראל מכלל דרישא במוזה עצמה
עסקינן. הכי קתיני קלף דוכוסטוס שיעורן
בכמה דוכוסטוס כדי לכתוב עליו מוזה
קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפילין
שהיא שמע ישראל: אומר רב דוכוסטוס
הרי היא כקלף מזה קלף כותבין עליו תפילין
אף דוכוסטוס כותבין עליו תפילין תנן קלף
כדי לכתוב. פרשה קטנה שבתפילין שהיא
שמוע ישראל (קלף אין דוכוסטוס לא)
למצוה ת"ש. יהכה למשה מסיני תפילין על
הקלף ומוזה על דוכוסטוס קלף במקום
בשר דוכוסטוס במקום שיעור למצו' והתניא
שינה פסול אמוזה והתניא שינה בזה ובהו
פסול אידי ואידי אמוזה והא דכתביניהו אקלף
במקום שיעור אי נמי אדוכוסטוס במקום
בשר ואיבעית אימא שינה בזה ובהו תנאי
היא דתניא שינה בזה ובהו פסול רבי אחא
מכשיר משום רבי אחי בר חינא ואמר לה
משום רבי יעקב בר' חינא רב פפא אומר רב
דאמר כתבא דבי מנשה דתנא דבי מנשה
כתבה על הגייר ועל הממליית פסולה על
הקלף ועל הגויל ועל דוכוסטוס כשרה
כתבה מאי אימא מוזה מוזה אקלף מי
כתבינן אלא לאו תפילין ולשמעמי תפילין
אגויל מי כתבינן [אלא] כי תניא הויה יבס"ת
לימא מסייע ליה לייבא בו תפילין שבלו

וספר תורה שבלה אין עושין מהן מוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה
לקדושה קלה טעמא דאין מורידין הא מורידין עושין דכתיבא אמאי לאו דכתיבא
אדוכוסטוס לא דכתיבא על הקלף ומוזה אקלף מי כתבינן אין והתניא כתבה
על הקלף על הגייר ועל הממליית פסולה. אומר רבי שמעון בן אלעזר רבי מאיר
היה כותבה על הקלף מפני שמשמרת השתא דאתית להכי לרב גמי לא
תימא דוכוסטוס הרי הוא כקלף יאלא אימא קלף הרי הוא כדוכוסטוס מה
דוכוסטוס כותבין עליו מוזה אף קלף כותבין עליו מוזה: דיו כדי לכתוב:
תנא

הרי
הוא דוכוסטוס וי"ל רב מפרש רבי אחאי לומר לא מפרשה אלא תפילין: אלא אי תפילין. והא דקתיני כזכה לזון נקבה
שמונה מוזה שבתפילין: ורבי אחאי מייבא מוזה שבתפילין. ורבי אחאי מייבא מוזה שבתפילין. ורבי אחאי מייבא מוזה שבתפילין.
הגויל ואומר ר"י דלא קתיני לה משום דלא מיפסלי בגויל אחד טעמא אלא משום שזה דינו זקלף וזה דוכוסטוס אבל הא
דנכתבים אשורית הוה אחד טעמא כדדרשנין התם בגמרא והוה דהיינו יחזיק עמנו דלפ"י עמנו אינן שוין שזה על הקלף וזה על
דוכוסטוס ומיחו קשה דהוה מלי למימני סהפריס נכתבים על הייך שאינו ממוקן דדוקא על נייר ממוקן פסול ס"ת דמסקת
סאינו ממוקן נמי יפסיל כספר תורה דכפסלינן סהפריס דקוטה) משום דכתבי דקאמר ונראה דליי נמי דקתיני כזכילה (דקוטה) היינו
בממוקן וא"ע על גל דלא פריש כדלכתקן אלא גבי ספר תורה דקתיני נייך סתם ומייבא דלמרינן דמסקת סופרים: הא מורידין
עושין. וק"ג דפרשת חרוק מפרשת שמע"ל עושין דקאמר היינו שאם פרשת שמע דלמרינן דמסקת סופרים: הא מורידין
אם שמוע בגליון או אם היה פרשת והיה אם שמוע זכ"ל עמוד יכתוב למעלה בגליון פרשת שמע"ל: השהתא דאתית להבי בו. אומר
השהתא דלענין מוזה קאמר. והא דמניח לעיל שינה זכ"ל וזהו פסול אידי ואידי תפילין וסוגיא דקומין אולא כפי מסקנא דשמעתין:

אז

מערבין מוזה. השתא דאיתית להכי הוה דאוקמה רב פפא נמי לרב כזכ"ל מנשה (ואוקימתא) [ואוקמתא] בתפילין, משום
דמוזה אין נכתבת על הקלף, והרי היא נכתבת על הקלף, לרב נמי עיקר שמעתי, תורה הדין, דוכוסטוס וקלף לענין
מוזה שוין נכתבת על זה ועל זה, אבל תפילין אין נכתבים על דוכוסטוס, וכן הלכה וכן מנהג. דיו כדי לכתוב ב' אותיות.
דיו הוא [הדין] שכותבין בו, ועוד [ג"א: וכן] הכלי שכותבין בו את הדין גם הוא נקרא דיו. דתנא ב' אותיות שאמרו
ב' אותיות (בקלף [בדין]), ב' אותיות בקולמוס, ב' אותיות בקלמרין, ואיכא למיידע דאי איכא בקולמוס בכרי ב' אותיות
מכוונות גמאי, אבל אי איתיה לדיו בכלי בין ב' דיותא ובין קלמרין צריך למיהוד יתר מ"ב אותיות דיכול למיכתב מנייהו
ב' אותיות, משום שא"א שיצא כולו בקולמוס שהדיו [נשאר] בדיו שהוא כלי או בקולמוס או בקלמרין, מי"ט צריך שיעור
בדיו שכותבין בו, ולחייב על הדיו שהוא בית הדיו, או על הקולמוס, או על הקלמרין, שתובע כיון שהוצאת דיו לכתוב
דיו הוא מתכוין, עליו הוא חייב, ואינו חייב על הכלי שהוא בו מפני שהכלי טפילה לו, דתנן המוציא אוכלין פחות ממשוער
בכלי, פטור אף על הכלי ואינו חייב על הכלי שהוא בו מפני שהכלי טפילה לו, דתנן המוציא אוכלין פחות ממשוער
בכלי, פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו, ותניא עליה המוציא אוכלין כשיעור בכלי, פטור על הכלי וחייב על האוכלין,
קומינן אשר כאן היא ששינוי בסדר טהרות קלמרין, ופירושו [בלשון ישמעאל] [אלמחבאר]. ותנן קלמרין של יוסף הכהן

(א) מוספתא דידים פרק ג,
(ב) [שם], (ג) ס"ח אלא,
(ד) מנחות (ל, ב) [שם] מו"י
מנחות לא: ד"ה רש"י א],
(ה) [ג"כ]. ד"ה ע"ה ע"ה מ"ב
דבלשון מדי קורין וכו',
(ו) [מוטה ז':].

הגהות הב"ח

(א) גמ' מן קלף כדי
לכתוב עליו פרשה וכו'
שמע ישראל (קלף אין
דוכוסטוס לא) ת"מ ר"ה
והוא גירסת רש"י ובי"ב
למא ודמוכה דמוספות:
(ב) הויה ד"ה ק"ה כ"י לכתוב
עליון ס"ת דבעיא ספר
לכ"ל וימיה ותפילין ומוזה
מתקן: (ג) בא"ד דקומין
רבה דקאמר קרע הבא זכ"ל
שיעור יתפור:

מוסף רש"י

קלף במקום בשר. קלף
מקום עליו דמקום זכר
מנחות (כ, ב) תפילין שבלו.
תפילין קדושתא תמורה
ממוזה, שם זה ארבע
פרשיות (מנחות כ, ב).

רבינו הגאון (המשך)

בראי, וכן גורא דליה
כתבינן, וזה [ג"א: והא]
דאמרינן במוזה כותבין על
דוכוסטוס במקום שיעור,
לאו במקום שיעור ממש,
דאי ס"ת אפא דגמילתא
היא, מרישא בהדיא ה"ל"ם
תפילין על הקלף, והרי יצא
מקום [ג"א: במקום] השיער
גופו בכלל קלף, אלא
שי"מ מאי מקום שיעור הוא
מקום שגוף הקלף משם,
שנמצא כנגד מקום שיעור.
נמצא קלף עומד לבדו
ומקום שיעור העיקר בו, אין
כותב שם כלום לתפילין,
אלא מן אפיה אחריניתא,
ודוכוסטוס עומד לבדו,
והמקום שהיה דבוק על
בשר המוחה בו, ואין כותב
עליו מוזה מאותן הפנים
אלא מן הפנים האחרות.
והא שמעתא דרב דקאמר
דוכוסטוס הרי הוא כקלף,
וקא מפרשא לאכשורי
תפילין על הדוכוסטוס,
דקא מותבינן ליה לרב
שינה בזה ובהו פסול,
וקא מפרקא חד פירוקא
אידי ואידי במוזה, ועוד
מפרקא שינה בזה ובהו
פסול תנאי גמאי, וקא קאי
רב כיהודה, ורב פפא קא
מוקי ליה לרב כזכ"ל דבי
מנשה, דתניא נמי לכתוב
על הגייר ועל הממליית [פסולה]
ועל הקלף ועל הגויל
ועל דוכוסטוס כשרה,
ולכא דאוקמה במוזה
שאין מוזה נכתבת על
הקלף, והדין בתפילין
היא, ואי משום דאתי בה

גויל ותפילין לא מיכתבין
על גויל, כי קתיני גויל לענין
ס"ת, ואתנין נמי לשיעוריה
לרב דאמר כותבין תפילין
על דוכוסטוס, דמתניא
תפילין שבלו אין עושין
מהן מוזה לפי שאין
מורידין מקדושה חמורה
לקדושה קלה. ודייקנן
מדקא יתיב טעמא לפי שאין
מורידין, דאלמא אי לאו
הכי הוה עושין מן התפילין,
ואמרינן דכיון דמוזה אין
נכתבת על הקלף, שמינן
דתי תפילין אדוכוסטוס
היה כתבין, ודין קתיני
לזון קדושה חמורה היו
עשיות מוזה, והוה פריקנן
דלא הויה הא סייעתא לרב,
דא ר' מאיר היה כותב
מוזה על הקלף, ותפילין
שבלו (ו) על הקלף היו, אי
לאו קדושה חמורה הוה
מערבין מוזה. השתא דאיתית להכי הוה דאוקמה רב פפא נמי לרב כזכ"ל מנשה (ואוקימתא) [ואוקמתא] בתפילין, משום
דמוזה אין נכתבת על הקלף, והרי היא נכתבת על הקלף, לרב נמי עיקר שמעתי, תורה הדין, דוכוסטוס וקלף לענין
מוזה שוין נכתבת על זה ועל זה, אבל תפילין אין נכתבים על דוכוסטוס, וכן הלכה וכן מנהג. דיו כדי לכתוב ב' אותיות.
דיו הוא [הדין] שכותבין בו, ועוד [ג"א: וכן] הכלי שכותבין בו את הדין גם הוא נקרא דיו. דתנא ב' אותיות שאמרו
ב' אותיות (בקלף [בדין]), ב' אותיות בקולמוס, ב' אותיות בקלמרין, ואיכא למיידע דאי איכא בקולמוס בכרי ב' אותיות
מכוונות גמאי, אבל אי איתיה לדיו בכלי בין ב' דיותא ובין קלמרין צריך למיהוד יתר מ"ב אותיות דיכול למיכתב מנייהו
ב' אותיות, משום שא"א שיצא כולו בקולמוס שהדיו [נשאר] בדיו שהוא כלי או בקולמוס או בקלמרין, מי"ט צריך שיעור
בדיו שכותבין בו, ולחייב על הדיו שהוא בית הדיו, או על הקולמוס, או על הקלמרין, שתובע כיון שהוצאת דיו לכתוב
דיו הוא מתכוין, עליו הוא חייב, ואינו חייב על הכלי שהוא בו מפני שהכלי טפילה לו, דתנן המוציא אוכלין פחות ממשוער
בכלי, פטור אף על הכלי ואינו חייב על הכלי שהוא בו מפני שהכלי טפילה לו, דתנן המוציא אוכלין פחות ממשוער
בכלי, פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו, ותניא עליה המוציא אוכלין כשיעור בכלי, פטור על הכלי וחייב על האוכלין,
קומינן אשר כאן היא ששינוי בסדר טהרות קלמרין, ופירושו [בלשון ישמעאל] [אלמחבאר]. ותנן קלמרין של יוסף הכהן